

JEL Classification: F330; F360; G150

Захарченко В.І., д.е.н., професор
 Вінницький національний аграрний університет
<https://orcid.org/0000-0003-3645-2597>
zakharchenkovn@i.ua

Zakharchenko V., Doctor of Economic Sciences, Professor
 Vinnytsia National Agrarian University
<https://orcid.org/0000-0003-3645-2597>
zakharchenkovn@i.ua

НА ШЛЯХУ ДО ЦИФРОВОГО СТАНДАРТУ СВІТОВОЇ ВАЛЮТНОЇ СИСТЕМИ

У статті узагальнено питання щодо переходу на новий стандарт світової валютної системи в контексті світової фінансової кризи 2008 р. та кризи, спричиненої COVID-19. Основною метою дослідження є аналіз проблеми переходу під впливом ряду фундаментальних чинників на новий (цифровий) стандарт світової валютної системи. Систематизація літературних джерел та підходів до вирішення цієї проблеми показала, що в перші післякризові роки більшість авторів акцентувала увагу на необхідності модернізації світової валютної системи на основі паперово-доларового стандарту. Однак у наступні роки наукові пошуки перемістилися в сторону обґрунтування переходу на цифровий стандарт. Це свідчить про те, що світову валютну систему чекає кардинальна «ломка» та швидкий перехід на новий стандарт. Актуальність вирішення даної наукової проблеми полягає в тому, що перехід на цифровий стандарт дозволить запобігти в майбутньому багатьом кризовим ситуаціям. Дослідження проблеми здійснено в такій логічній послідовності: спочатку проаналізовано фундаментальні чинники, що трансформують світову валютну систему, а потім проведено порівняльний аналіз можливих варіантів переходу її на новий стандарт. Методологічним інструментарієм дослідження слугували: системний підхід, методи аналізу й синтезу, історичний, логічного узагальнення, порівняння та ін. Об'єктом дослідження обрано стандарти світової валютної системи, а предметом – вибір оптимального стандарту. У статті виокремлено чинники, які обумовлюють необхідність переходу на цей стандарт, а саме: зміцнення військово-економічного потенціалу Китаю; зростання державного боргу США; необхідність подолання наслідків фінансово-економічних криз; надмірна емісія резервних валют; електронізація грошового обігу. Їх аналіз показав, що можливими варіантами оптимального стандарту світової валютної системи є такі: повернення до золотого стандарту; запровадження так званих «вільних грошей»; перехід на бінарні грошові еквіваленти; створення валютних союзів; підвищення ролі, як світової валюти, спеціальних прав запозичення; створення світової електронної валюти; перехід до віртуальних грошей. Дослідження підтверджує та теоретично доводить, що оптимальним стандартом світової валютної системи на найближчі десятиліття має бути стандарт електронних грошей. Результати дослідження можуть бути корисними в плані запобігання руйнівним наслідкам світових фінансово-економічних криз.

Ключові слова: валюта, гроші, грошовий обіг, світова валютна система, спеціальні права запозичення, стандарт світової валютної системи.

ON THE WAY TO THE DIGITAL STANDARD OF THE WORLD CURRENCY SYSTEM

The article summarizes the issue of transition to a new standard of the world currency system in the context of the world financial crisis 2008. and the crisis caused by COVID-19. The main purpose of the study is to analyze the problem of transition under the influence of a number of fundamental factors to the new (digital) standard of the world currency system. Systematization of literary sources and approaches to solving this problem showed that in the first post-crisis years most authors focused on the need to modernize the world currency system based on the paper-dollar standard. However, in the following years, scientific searches moved towards justifying the transition to a digital standard. This indicates that the global monetary system is waiting for a cardinal "break" and a quick transition to a new standard. The urgency of solving this scientific problem is that the transition to the digital standard will prevent in the future many crisis situations. The study of the problem is carried out in the following logical sequence: first analyzed the fundamental factors that transform the world monetary system, and then conducted a comparative analysis of possible variants of its transition to a new standard. Methodological tools of the study were: system approach, methods of analysis and synthesis, historical, logical generalization, comparison, etc. The object of the study is the standards of the world monetary system, and the subject - the choice

of the optimal standard. The article highlights the factors that make it necessary to move to this standard, namely: strengthening China's military-economic potential; US government debt growth; the need to overcome the consequences of financial and economic crises; excessive emission of reserve currencies; Electronics of cash circulation. Their analysis showed that the possible options for the optimal standard of the world currency system are the following: return to the gold standard; introduction of so-called "free money"; transition to binary cash equivalents; creation of currency alliances; increasing the role of the world currency, special borrowing rights; creation of the world electronic currency; go to virtual money. The study confirms and theoretically proves that the optimal standard of the world currency system for the coming decades should be the standard of electronic money. The results of the study can be useful in terms of preventing the devastating consequences of global financial and economic crises.

Key words: currency, money, cash circulation, the world currency system, special borrowing rights, the standard of the world currency system.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Світова фінансова криза 2008 р., а потім і криза, спричинена COVID-19, призвели виникнення нової конфігурації світової валютної системи. В результаті національні грошові системи зазнали суттєвих змін і далеко в кращий бік, особливо в плані безконтрольної емісії національних валют, у т. ч. й резервних – у провідних країнах. Тому, аби зменшити частоту виникнення та глибину фінансово-економічних криз, а також забезпечити удосконалення міжнародних платіжних систем і розрахунків, виникла необхідність переходу на новий стандарт світової валютної системи. У вирішенні цієї проблеми головну роль має відіграти Міжнародний валютний фонд (МВФ), визначений в Статуті Організації Об'єднаних Націй (ООН) як головний регулятор міжнародних валютних відносин.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Проблема переходу на новий стандарт світової валютної системи розглядалася в науковому плані ще до кризи 2008 р., однак після неї воно різко актуалізувалося. Їй *присвячені праці* таких відомих вітчизняних і зарубіжних учених, як Л. Воронова, А. Гальчинський, Р. Зоелік, М. Кеннеді, Г. Лейббрандт, Б. Ліетар, В. Міщенко, С. Науменкова, О. Рогач, К. Рогофф, І. Скоморович, Е. де Сото, Д. Стігліц, А. Філіпенко та ін. У перші післякризові роки більшість праць присвячувалась модернізації існуючої світової валютної системи, але в наступні роки (внаслідок прискореної електронізації грошового обігу та криптовалютної революції) наукові пошуки перемістилися в сторону переходу на цифровий стандарт цієї системи. Результати цих пошуків виклали у своїх працях Л. Левченко та ін. (2016), Б. Ліетар (Ліетар, 2007), С. Міщенко (2010), В. Свічкарь (2019), С. Сіденко та М. Кульбіда (2020), Е. де Сото (2017) й ін. Окремі автори, зокрема В. Вісин та ін. (Visyn et al., 2021), стверджують, що трансформація світової валютної системи має відбуватися в існуючих рамках, бо світовий валютний ринок загалом функціонує нормально. Ми цієї точки зору не поділяємо і вважаємо, що світову валютну систему чекає кардинальна «ломка» та перехід на новий стандарт. Причому проблема цього переходу настільки складна й багатогранна, що вона може бути вирішена тільки колективними зусиллями учених і фінансистів-практиків багатьох країн.

Цілі статті. Цілями статті є аналіз проблеми переходу під тиском ряду фундаментальних чинників до нового стандарту світової валютної системи на основі цифрових грошей.

Методологія та методи дослідження. Методологічним інструментарієм дослідження слугували такі підходи та методи: системний підхід, методи аналізу й синтезу, історичний, логічного узагальнення, порівняння та ін.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Переходи на нові стандарти світової валютної системи добре відомі в історії людства, вони нечасті, але знакові. І даються вони людству нелегко: щоразу, як тільки цивілізація винаходить новий вид платіжних засобів, у людей виникають підозри. Так, у XIII ст. європейців шокували розповіді Марко Поло про те,

що китайці користуються не металевими, а паперовими грошима. І тоді представники європейський світу оголосили це химерною алхімією. Цікаво, що європейський світ опирався паперовим грошам аж до XIX ст.

У Європі найвідомішими переходами на нові стандарти грошей стали переходи від мідних грошей до срібних в Стародавньому Римі та від біметалізму до монометалізму – золотого стандарту в більшості європейських країн на основі Паризької валютної системи, яка виникла в 1867 році.

У XX ст. було декілька таких переходів. Перехід 1922 р. викликаний тим, що на Генуезькій міжнародній економічній конференції був прийнятий золотовалютний стандарт. Він передбачав вільний обмін паперових грошей на золото, а також встановлення валютного курсу у вигляді золотого паритету національних грошових одиниць, тобто їхній відповідності певній чітко визначеній кількості золота. При цьому валютні курси мали коливатися в межах т. зв. золотих точок (крайніх меж відхилення ринкового курсу валют від їх золотого паритету), однак на практиці вони часто виходили за ці точки.

На тлі грошового хаосу міжвоєнного і воєнного (часів II світової війни) періодів це стимулювало укладання у 1944 р. в Бреттон-Вудській міжнародній угоді за участю 44 держав про новий (золотодевізний) стандарт світової валютної системи і створення МВФ. Згідно з нею, золотодевізний стандарт засновувався на золоті і двох резервних валютах – доларі США і фунті стерлінгів. Долар в угоді прирівнювався до вартості трійської унції (\$35), що було забезпечено обсягом золотовалютних запасів США. При цьому курси валют могли відхилитися від золотого або доларового паритету не більш як на 1% в той чи інший бік. Оскільки дотримуватися вузького «коридору» в паритеті валют було непросто, то з початку 1972 р. МВФ розширив межі відхилення ринкового курсу валют від паритету до $\pm 2,25\%$. Але вже у 1973 р. золотодевізний стандарт під тиском нафтової кризи та низької ефективності кейнсіанських методів регулювання економіки дав «тріщину» й уряд США відмовився від своїх зобов'язань щодо підтримання курсу долара шляхом його конвертації в золото.

Вихід було знайдено тільки у січні 1976 р. у м. Кінгстон (Ямайка) шляхом укладання Угоди Всесвітнього комітету МВФ про перевлаштування золотодевізного стандарту Бреттон-Вудської грошової системи. Ямайська угода була ратифікована більшістю країн членів МВФ як друга поправка до Статуту МВФ і введена в дію з 1 квітня 1978 р. Реформована світова валютна система отримала назву Ямайської, вона передбачала введення плаваючих валютних курсів з використанням як світових грошей резервних валют (ними офіційно були визнані долар США, фунт стерлінгів, швейцарський франк, японська ієна, марка ФРН, французький франк) та міжнародних розрахункових одиниць – спеціальних прав запозичення (СПЗ). Отже, ця система не мала під собою традиційного забезпечення у вигляді дорогоцінних металів. Випуск фіатних (фідуціарних) грошей мав забезпечуватися гарантіями провідних країн, насамперед США, що базувалися на їх військовій та економічній могутності. Фактично у Ямайській валютній системі золотодевізний стандарт був замінений паперово-доларовим.

Паперово-доларовий стандарт був достатньо виправданим, доки США залишалися військово-економічним гегемоном у світі. Але під тиском ряду фундаментальних чинників, зокрема таких як: зростання військово-економічної могутності Китаю, непомірне збільшення державного боргу США, необхідність подолання руйнівних наслідків фінансово-економічних криз 2008 р. та періоду коронавірусної пандемії, безконтрольна (з боку МВФ) емісія резервних валют, електронізація грошового обігу, гостро постало питання про новий стандарт СВС.

Розглянемо можливі варіанти його вирішення з орієнтацією на пошук оптимальної конфігурації світової валютної системи.

1. Повернення до золотого стандарту. Економічно найсильніші країни світу, особливо США і меншою мірою Японія, аби швидко подолати наслідки світової кризи

2008 р., почали активно проводити політику кількісного пом'якшення (англ. Quantitative easing – QE), яка на практиці зветься до «вкидання» грошей в економіку: у вигляді прямих покупок державних та корпоративних облігацій, надання «необмеженої» ліквідності банкам тощо. З настанням коронавірусної пандемії ця політика тільки посилилася, бо держави стали у значних обсягах надавати безоплатну допомогу бізнесу та громадянам. Зрештою, це поставило під сумнів кредитоспроможність супердержав і валютних союзів, а відтак, і цінність їхніх грошей, зокрема долара. В цій ситуації вартість резервних валют, особливо долара, почала знижуватися. Паралельно зріс попит на золото, яке традиційно вважається справжнім носієм вартості. Власне, зростання золотовалютних резервів країн та приватна тезаврація (накопичення) золота сприяли тому, що знову спливла ідея повернення до золотого стандарту. Її невдовзі після кризи досить чітко сформулював тодішній голова Світового банку Роберт Зоелік. На його думку, «прив'язка» національних грошей до золота має сприяти закінченню валютних воєн (Стародубцева, 2010).

Однак ідея повернення до золотого стандарту була відкинута більшістю учених та фінансових аналітиків. За головний аргумент слугувало те, що кількість готівкової валюти настільки зросла, що жодна країна не погодиться або й не зможе забезпечити її золотом. Та й золото в цій ситуації різко зросло б у ціні і це поставило б у скрутне становище цілий ряд галузей економіки – ювелірну, електронну, нафтохімічну та інші – в яких воно безпосередньо або його сплави, окисли та ізотопи широко використовуються. Тому, аби не створювати додаткові труднощі економічного характеру, лідери Великої двадцятки на саміті 14-16 листопада 2008 р. у Вашингтоні домовилися зупинити неконтрольовану емісію, хоча всі розуміли, що це, хоча й важливий, але тільки один із тимчасових заходів.

2. *Запровадження «вільних грошей».* Щоб уникнути деяких негативних рис золотого стандарту, зокрема такої як дефляція «золотої» грошової одиниці, яка зазвичай веде до виведення грошей з обігу і (внаслідок цього) пригнічення економічної активності, автор теорії «вільної економіки» Сильвіо Гезель ще у 1916 р. у праці «Природний економічний порядок» намагався обґрунтувати перехід до нового типу валюти – т. зв. «вільних грошей». Ці гроші, за його задумом, не повинні були виконувати функцію нагромадження скарбів, але за ними мали залишатися дві дуже важливі функції – функції засобу обміну та засобу кредитування.

Можливість щодо практичного застосування «вільних грошей» була апробована у 1932 р. в австрійському містечку Вьоргль з населенням 3000 осіб. Зараз системою вільних грошей вважається швейцарський WIR (нім. Wirtschaftsring-Genossenschaft, Кооператив економічного кола), що нараховує 62 тис. учасників і забезпечує щорічний оборот в еквіваленті 1 млрд 650 млн швейцарських франків. Іншими варіантами вільних грошей виступають торгові системи місцевого обміну (LETS), що виникли у США та Європі (Гезель, 2022). Однак загалом система «вільних грошей» не отримала скільки-небудь значного поширення.

Власне, в цьому немає нічого незвичного, бо ще Джон М. Кейнс попереджав, що застосування «вільних грошей» на макрорівні може виявитися ненадійним і призвести до небажаних наслідків – через витіснення грошових знаків їх сурогатами (Грабинська, 2015, с. 270). Замість «вільних грошей» Дж. М. Кейнс пропонував запровадити емісію світових кредитних грошей в якості валюти Міжнародного клірингового союзу, в якому центральні банки могли б відкривати рахунки для взаємного кредитування і клірингових розрахунків (Левченко та ін., 2016, с. 41).

3. *Перехід на бінарні грошові еквіваленти* – ще один із тимчасових заходів, який особливо активно педалюється Росією. Він обумовлений намаганням тієї уникнути міжнародних санкцій та нестачі в окремі періоди резервної валюти для двосторонніх міжнародних розрахунків. Росія має намір перейти чи вже частково перейшла на бінарні грошові еквіваленти у розрахунках із Китаєм, Туреччиною та Іраном.

4. Створення валютних союзів. Заходи щодо їх створення не вирішують у принципі проблеми стандарту світової валюти, але значно пом'якшують її, тому що в межах союзу циркулює єдина валюта. Валютні союзи можуть бути як екстериторіальними (на базі однієї із резервних валют, зокрема долара США), так і територіальними (регіональними), коли об'єднують грошові системи країн великого регіону. У союзах першого типу країни розглядають іноземну валюту як власну. Так, долар США визнаний офіційною валютою в Сальвадорі, Еквадорі та декількох карибських острівних державах. Швейцарським франком як офіційною валютою послуговуються також і в Ліхтенштейні. Класичним прикладом союзу другого типу є Європейська валютна система (ЄВС), яка була утворена у 1979 р., але повноцінно почала функціонувати тільки у 2002 р. Слід однак зауважити, що інтеграція в ЄВС грошових систем країн зі значними відмінностями в економічному та фінансовому стані несе з собою чимало ризиків, особливо для менш розвинутих країн (в плані достатності грошової маси, збалансування доходної і видаткової частин державного бюджету, проведення самостійної грошово-кредитної політики тощо). Тому й деякі з країн ЄС, зокрема Польща, Чехія та Угорщина, не приєдналися до ЄВС і не входять до зони євро. А в Італії роздаються голоси не тільки за вихід із ЄВС, але і за вихід із Євросоюзу (В Італії створюють ..., 2020). Тому й робляться певні спроби щодо реформування структури та механізму ЄВС. Перший етап його реформування завершився у 2015 р., другий етап (так званий «Звіт п'яти президентів») запланований на період 2015-2025 рр. (Лизун, Ліщинський, 2017, с. 57).

Окрім ЄВС до союзів другого (але «нежорсткого») типу можна віднести можливий синтез грошових систем Китаю, Японії та Південної Кореї – на базі азіатської валютної одиниці АКЮ, та грошових систем США, Канади й Мексики на базі «універсального долара суверенних держав», який має замінити північноамериканську валютну одиницю АМЕРО (Левченко та ін., 2016, с. 41).

5. Підвищення ролі, як світової валюти, спеціальних прав запозичення. Спеціальні права запозичення (Special drawing rights, SDR) як резервний платіжний засіб МВФ запровадив ще у 1969 році, тобто до укладання Ямайської угоди. Запровадження СПЗ було викликано необхідністю подолати парадокс Тріффіна, який пояснює протиріччя, що час від часу виникає між міжнародним характером використання валют та їх національним походженням. Суть цього протиріччя в тому, що світовий попит на золото і американський долар далеко не завжди задовольняється і це викликає значні дисбаланси на світовому торговельному та фінансовому ринках. Для «гасіння» цих дисбалансів МВФ і ввів СПЗ як власний резервний актив у безготівковій формі (у вигляді записів на рахунках).

Для визначення курсу СПЗ було створено кошик із національних валют. Цей кошик спочатку включав 16 валют, але з 1981 р. їхню кількість скоротили до п'яти провідних (резервних), яка активно використовується у міжнародних розрахунках: долара США, німецької марки, французького франка та японської єни. У 2000 р. німецька марка та французький франк були замінені на євро, а у 2016 р. до кошика був доданий китайський юань. В результаті цих змін структура кошика СПЗ набула такого вигляду: долар США (42%), євро (31%), юань (11%), ієна (8%) та британський фунт (8%). Держави – члени МВФ, які володіють СПЗ, можуть легко обмінятися ними як активом на тверду валюту з іншими членами МВФ. Курс СПЗ змінюється щодня й інформація про це розміщується на вебсайті МВФ. Наразі один СПЗ коштує приблизно \$1,42 (Що таке SDR ..., 2021).

Якщо на час створення СПЗ не були грошима в їх класичному розумінні, бо їх не можна було безпосередньо використовувати для придбання речей, то нині (внаслідок електронізації грошового обігу у більшості країн світу) ситуація кардинально змінилася. Фактично стоїть питання: а чи не слід розглядати СПЗ як світові кредитні гроші, на

введенні яких наполягав Дж. М. Кейнс, чи взагалі трансформувати СПЗ у світову цифрову валюту?

6. *Створення світової електронної валюти.* Інтернет і мобільний телефон здійснили справжню революцію у грошовому обігу більшості країн світу, бо «дали життя» електронним грошам. Електронні гроші – це безготівкові розрахунки між продавцями і покупцями, банками та їхніми клієнтами, які здійснюються за допомогою комп'ютерної мережі й систем зв'язку із застосуванням кодування інформації та її автоматичного оброблення (*Електронні гроші, 2022*).

Електронні гроші використовуються в електронних платіжних системах. У них за допомогою платіжних карток або й безконтактним способом (за відбитком пальця, «прив'язаного» до платіжної картки; за обліковим записом мобільного оператора; за чіпом NFC в смартфоні; за додатком у смартфоні по сканованому QR-коду тощо) можна здійснювати розрахунки за різноманітні товари та послуги.

Основними перевагами електронних грошей є їх доступність (бо кожен користувач може відкрити власний електронний рахунок), мобільність (незалежно від місця перебування користувач може здійснювати бажані фінансові операції зі своїм рахунком), безпека (інформацію передають з використанням криптографічного методу її захисту), відносна простота використання та оперативність (*Електронні гроші, 2022*).

На нашу думку, електронні платіжні системи центральних банків країн, об'єднані на серверах МВФ на базі національних електронних валют і переведені у СПЗ, могли б скласти основу нової світової платіжної системи. І такий стандарт світової валютної системи міг би отримати назву «електронний».

Наразі центральні банки одних країн тестують національні електронної (цифрової) валюти (ЄС, КНР, Японії, Росії, Республіки Корея, Естонії України та ін.), а деяких їх уже запроваджують (Венесуели, Китаю, Швейцарії та ін.).

В контексті запровадження електронного стандарту світової валютної системи на основі національних цифрових валют принциповими є питання щодо його «прив'язки» до національних і резервних валют, приватності (анонімності) транзакцій та використання енерговитратної технології блокчейн.

Стосовно першої позиції слід зауважити, що ми підтримуємо тих вчених і фінансистів-практиків, які вважають, що у резервуванні активів світових грошей мають брати участь усі країни – члени МВФ пропорційно до їх частки у світовому ВВП.

Особливо складною може виявитися друга позиція, бо серед профільних фахівців із різних країн немає спільної думки щодо неї. В Китаї, яким одним із перших запроваджує цифрову валюту (китайський цифровий юань) транзакції у його платіжній системі будуть видні «як на долоні». Це дає колосальні переваги в плані детінізації грошового обігу, але, на думку деяких експертів, може слугувати й засобом стеження за громадянами. Тому у США деякі високопосадовці (сенатор-республіканець Пет Тумі та ын.) різко критикують такий підхід до архітектури цифрової платіжної системи й вказують на ризики втрати приватності транзакцій (*Бедратенко, 2021*). Не виключено, що це може вплинути на архітектоніку цифрової платіжної системи США, яка ще знаходиться в стадії розробки, як і аналогічну українську систему – електронної гривні (е-гривні).

Можуть виникнути серйозні нестиковки і щодо третьої позиції – використання тієї чи іншої технології як базової для міжнародної цифрової валюти. Складність полягає в тому, що в одних країнах при створенні національних цифрових валют ставку роблять на електронні платіжні системи, зокрема в Китаї, в інших – на блокчейн (в Сальвадорі, ймовірно в Україні та ін.). І якщо основною стане технологія блокчейн, то це означатиме, що світова валютна система перейде на стандарт віртуальних грошей.

7. *Перехід до віртуальних грошей.* Валютний стандарт на базі таких грошей став можливим після того, як відповідний концепт платіжної системи був реалізований у 2009 р. Але сама ідея «вільних грошей», емісія яких не залежить від єдиного в державі

емісійного центру (центрального банку) не нова, вона має своїми витокami теорію «вільної економіки» С. Гезеля. В сучасних умовах вона тільки отримала нові «точки росту» і пов'язані вони з технічними можливостями щодо майнінгу (добування) криптовалют та створення платіжних систем типу Bitcoin.

Платіжна система Bitcoin, як і інші, подібні до неї, не мають централізованого управління та емітентів. Транзакції у них (з цифровим підписом між двома адресами) передаються до всіх вузлів мережі peer-to-peer, а самі дані про переміщення біткоїнів зберігаються у дубльованій базі даних. Для запобігання можливості використання чужих біткоїнів або подвійного використання своїх власних використовується криптографічний захист (*Біткоїн, 2022*).

Віртуальні гроші, хоча й мають багато спільного з електронними, однак суттєво відрізняються від них. Основна відмінність полягає в тому, що електронні гроші централізовані, вони переважно належать державі й тільки в окремих випадках приватним компаніям (в Україні їх можуть емітувати ще й банки). І щоб користуватися електронними грошима, обов'язково слід пройти ідентифікацію, тоді як основна ідея використання віртуальних грошей полягає в тому, що один контрагент може перевести гроші іншому без посередників, зокрема банків (Рубанов, 2015).

З наведеного слідує, що віртуальні валюти, хоча й революційний інструмент грошового обігу, однак надто ризикований для використання як законного платіжного засобу, а тим більше використання в ролі новітнього валютного стандарту. Це пояснюється тим, що фіатні та електронні валюти, навіть не дуже стійкі, спираються на ВВП держави, яку вони представляють. У віртуальних грошей такої опори немає, тому покупець криптовалюти не має до кого апелювати в разі її суттєвого знецінення або й зникнення. Криптовалюта конкретно не поповнює бюджет ніякої держави, бо оподаткування транзакцій з ними є проблематичним. Крім того, контролювати грошові операції з криптовалютами важко або й практично неможливо.

Таким чином, криптовалюти несуть загрозу для світових (резервних) валют, підривають роль долара у світовій валютній системі. Не випадково, Дональд Трамп, будучи президентом США, взагалі планував «покінчити» з біткоїном та іншими криптовалютами, припинивши торгівлю ними. З відповідним дорученням він звертався у травні 2018 року до тодішнього міністра фінансів США Стівена Мнучіна [18].

Нобелівський лауреат Джозеф Стігліц наприкінці 2017 р. в інтерв'ю Bloomberg Television заявив, що біткоїн рано чи пізно «має бути оголошеним поза законом». На його думку, великої популярності біткоїн набув виключно завдяки потенціалу для обходу законів і відсутності нагляду за ним. Тому, як вважає Дж. Стігліц, «у нього немає ніяких соціальних корисних функцій» (Асмаков, 2017).

Із усіх думок щодо цифрових грошей ми щонайбільше підтримуємо саме цю, бо вона передбачає прогрес у сфері грошового обігу, але при цьому не хаотизує його. Насправді Дж. Стігліц підтримує всі технологічні інновації у сфері фінансів, в тому числі й цифрові (електронні) гроші, але якщо вони залишатимуться фіатними і їх випускатиме та контролюватиме уряд.

Близької точки щодо перспектив криптовалютного стандарту світової валютної системи дотримуються й інші відомі вчені-економісти та фінансисти-практики. Так, генеральний директор міжнародної банківської системи Swift Готфрід Лейббрандт і колишній головний економіст МВФ Кеннет Рогофф вважають, що у віртуальних (нефіатних) грошей немає шансів обійти за популярністю традиційні (фіатні) форми грошей й стати ще однією резервною валютою (*Иртлач, 2019*).

Але, враховуючи те, що 7 вересня 2021 р. Сальвадор став першою в світі країною, де біткоїн був оголошений офіційним засобом платежу нарівні зі звичайною валютою, а криптовалюта визнана легальним платіжним засобом, зокрема у таких країнах, як Японія, Швеція та Німеччина, відкидати можливість переходу на віртуальний стандарт МВС не слід.

Якщо ж це станеться й віртуальна грошова одиниця буде слугуватиме за міжнародний стандарт валюти, то правила світової торгівлі та й вся світова фінансова система повністю зміняться. Будуть переформатовані національні та світова банківські системи, змінені функції центральних банків і багато чого іншого. Але й при переході до віртуальних грошей на державному та світовому рівнях дуже важливо, щоб швидкість їх запровадження не випереджала швидкість детінізації грошового обігу й оподаткування доходів.

Аби грошові системи різних країн не рухалися в різних напрямках, які буде важко зістикувати між собою при запровадженні цифрового (електронного чи віртуального) стандарту світової валютної системи, можливо на базі Світового банку, МВФ варто було б наперед визначитися з ключовими характеристиками і базовими параметрами національних цифрових валют та їх платіжних систем, передусім у контексті ефективного функціонування їх у глобальній грошовій мережі.

Висновки, обговорення та рекомендації. Світова фінансова криза 2008 р. та криза, зумовлена поширенням COVID-19, призвели до виникнення нової конфігурації світової валютної системи. Під тиском ряду фундаментальних чинників (зміцнення військово-економічного могутності Китаю, зростання державного боргу США, необхідності подолання наслідків фінансово-економічних криз, надмірної емісії резервних валют, електронізації грошового обігу) виникла об'єктивна необхідність переходу на новий стандарт світової валютної системи.

Як показують результати обговорення, можливими варіантами вирішення цієї проблеми можуть бути такі з них: повернення до золотого стандарту; запровадження так званих «вільних грошей»; перехід на бінарні грошові еквіваленти; створення валютних союзів; підвищення ролі, як світової валюти, спеціальних прав запозичення; створення світової електронної валюти; перехід до віртуальних грошей.

За основний, ми пропонуємо обрати варіант створення світової електронної валюти (на основі національних цифрових валют), хоча достатньо ймовірним нам уявляється й останній варіант. У цьому зв'язку належить визначитися з питаннями щодо «прив'язки» світової цифрової (електронної чи віртуальної) валюти до національних і резервних валют, ступеня приватності транзакцій та доцільності використання енерговитратної технології блокчейн. Вибір останньої технології як базової означатиме перехід світової валютної системи на стандарт віртуальних грошей. Оскільки емісія цих грошей не залежить від єдиного емісійного центру (центрального банку), то це означає, що вони не спираються на ВВП країни і є ефемерними. А анонімність транзакцій з віртуальними грошима не дозволить гарантовано поповнювати за їх рахунок державний, а тим більше місцеві бюджети.

Отже, оптимальним стандартом світової валютної системи на найближчі десятиліття може бути тільки стандарт електронних грошей, які в еквіваленті обмінюються на фіатні гроші.

Авторські внески

Концептуалізація: Захарченко Володимир.

Зберігання даних: Захарченко Володимир.

Формальний аналіз: Захарченко Володимир.

Придбання фінансування: Захарченко Володимир.

Розслідування: Захарченко Володимир.

Методика: Захарченко Володимир.

Адміністрація проекту: Захарченко Володимир.

Ресурси: Захарченко Володимир.

Нагляд: Захарченко Володимир.

Підтвердження: Захарченко Володимир.

Візуалізація: Захарченко Володимир.

Написання: Захарченко Володимир.

Список бібліографічного опису:

1. Левченко, Л. М., Тиверіадська, Л. В. & Якименко, А. М. (2016). Напрями стабілізації міжнародних валютних відносин. *Економічний простір*, 108, 38–46.
2. Лиетар, Бернар А. (2007). Будущее денег: новый путь к богатству, полноценному труду и более мудрому миру. Москва: АСТ, 496 с.
3. Міщенко, С. В. (2010). Проблеми вдосконалення структури сучасної грошової системи. *Економіка та держава*, 12, 167–169.
4. Свічкарь, В. А. (2019). Поліваріантність розвитку світової валютної системи у посткризовий період. *Ефективна економіка*, 1. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=6830> (дата звернення : 09.01.2022).
5. Сіденко, С. & Кульбіда, М. (2020). Міжнародні фінансові організації у процесах економічної модернізації країн. *Міжнародна економічна політика*, 1-2, 100–136.
6. Сото, Е. де. (2017). Загадка капіталу. Чому капіталізм перемагає на Заході і ніде більше? / пер. з англ. М. Климчука. Київ: Наш формат, 232 с.
7. Visyn V., Visyna T. & Marchuk N. (2021). Problems and contradictions of the of the world monetary system. *Економічний форум*, 4, 14–20.
8. Стародубцева, О. (19.11.2010). Повернення золотих часів? *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2010/11/19/257208/> (дата звернення : 09.01.2022).
9. Гезель, Сильвіо. *Вікіпедія: Свободная энциклопедия*. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%B5%D0%B7%D0%B5%D0%BB%D0%BB%D1%8C_%D0%A1%D0%B8%D0%BB%D1%8C%D0%B2%D0%B8%D0%BE (дата звернення: 12.01.2022).
10. Грабінська, І. В. (2015). Теорія «вільних грошей» С. Гезеля та її еволюція у сучасній економічній науці. *Сталій розвиток економіки*, 3, 268–275.
11. В Італії створюють політичний рух за вихід з ЄС, його очолить колишній телеведучий (25.06.2020). *Україна: вебсайт*. URL: https://ukrain.com/v_italii_stvoryuyut_politichnij_ruh_z_vihid_z_es_jogo_ocholit_kolishnij_televeduchij.html (дата звернення: 12.01.2022).
12. Лизун, М. & Лішинський, І. (2017). Валютні союзи: ретроспективні та сучасні форми. *Економічний простір*, 118, 47–60.
13. Що таке SDR і кому цей платіжний засіб приносить більше користі (06.08.2021). *Psm7.com: вебсайт*. URL: <https://psm7.com/uk/review/ukraina-poluchit-27-mlrd-v-ramkax-raspredeleniya-spz-kakie-osobennosti-etogo-platezhnogo-sredstva.html> (дата звернення: 12.01.2022)..
14. Електронні гроші. *Енциклопедія сучасної України*. URL : https://esu.com.ua/search_articles.php?id=17765 (дата звернення: 12.01.2022).
15. Бедратенко, О. (17.06.2021). Цифрові валюти – що про них говорять у США та в Україні. *Ukrainian.voanews.com : вебсайт*. URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/Krytovaluty-tisifrovi-valiuty/5928491.html> (дата звернення: 12.01.2022).
16. Біткоїн. *Вікіпедія: Вільна енциклопедія*. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D1%96%D1%82%D0%BA%D0%BE%D1%97%D0%BD> (дата звернення: 12.01.2022).
17. Рубанов, П.М. (2015). Розмежування сутності понять «електронні гроші», «віртуальні гроші» та «криптовалюти». *Ефективна економіка*, 4. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=6026> (дата звернення: 12.01.2022).
18. Трамп назвав біткоїн мошеництвом (07.06.2021). *Капітал*. URL: <https://www.capital.ua/ru/news/156939-tramp-nazval-bitkoin-moshennichestvom> (дата звернення: 12.01.2022).
19. Асмаков, А. (30.11.2017). Економіст Джозеф Стиглиц: у біткоїна нет соціально полезных функций. *Forklog.com: вебсайт*. URL: <https://forklog.com/ekonomist-dzhozef-stiglits-u-bitkoina-net-sotsialno-poleznyh-funksij/> (дата звернення: 12.01.2022).
20. Иртгач, К. (28.01.2019). В ходе Всемирного экономического форума в Давосе эксперты сделали ряд неутешительных заявлений касательно будущего биткойна. *Ис.ua : блог*. 2019. URL: <https://itc.ua/blogs/v-hode-vsemirnogo-ekonomicheskogo-foruma-v-davose-ekspertyi-sdelali-ryad-neuteshitelnyh-zayavleniy-kasatelno-budushhego-bitkoina/> (дата звернення: 12.01.2022).

References:

1. Levchenko, L. M., Tiveriadska, L. V. & Yakymenko, A. M. (2016). Napriamy stabilizatsii mizhnarodnykh valiutnykh vidnosyn [Napriamy stabilizatsii mizhnarodnykh valiutnykh vidnosyn]. *Ekonomichniy prostir – Economic space*, 108, pp. 38–46 [in Ukrainian].
2. Lietar, Bernar A. (2007). Budush'ee deneg: novii put k bogatstvu, polnocennomu trudu i bolee mudromu miru [The future of money: a new path to wealth, full-fledged work and a wiser world]. Moscow: AST. 496 p. [in Russian].
3. Mishchenko, S. V. (2010). Problemy vdoskonalennia struktury suchasnoi hroshovoi systemy [Problems of improving the structure of the modern monetary system]. *Ekonomika ta derzhava – Economy and the state*, 12, pp. 167–169 [in Ukrainian].
4. Svichkar, V. A. (2019). Polivariantnist rozvytku svitovoi valiutnoi systemy u postkryzovyi period. [Polivariance of the development of the world currency system in the post-crisis period]. *Efektivna ekonomika – Efficient economics*, 1. Retrieved from <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=6830> (accessed 12 January 2022). [in Ukrainian].
5. Sidenko, S. & Kulbida, M. (2020). Mizhnarodni finansovi orhanizatsii u protsesakh ekonomichnoi modernizatsii krain [International financial organizations in the processes of economic modernization of countries]. *Mizhnarodna ekonomichna polityka – International Economic Policy*, 1–2, pp. 100–136 [in Ukrainian].
6. Soto, E. de. (2017). Zahadka kapitalu. Chomu kapitalizm peremahaie na Zakhodi i nide bilshe? [The mystery of capital. Why capitalism wins in the West and nowhere else?]. Kyiv: Nash format, 232 p. [in Ukrainian].

7. Visyn, V., Visyna, T. & Marchuk, N. (2021). Problems and contradictions of the of the world monetary system. *Ekonomichnyj forum – Economic Forum*, 4, pp. 14–20 [in Ukrainian].
8. Starodubtseva, O. (19.11.2010). Povnennia zolotykh chasiv? [Return of the Golden Times?]. *Ekonomichna pravda – The Economic Truth*. Retrieved from <https://www.epravda.com.ua/publications/2010/11/19/257208/> [in Ukrainian].
9. Gezell, Silvio [Gesell Silvio]. Vikipediya : Svobodnaya enciklopediya – Wikipedia: Free Encyclopedia. Retrieved from https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%B5%D0%B7%D0%B5%D0%BB%D0%BB%D1%8C_%D0%A1%D0%B8%D0%BB%D1%8C%D0%B2%D0%B8%D0%BE (accessed 12 January 2022). [in Russian].
10. Hrabynska, I. V. (2015). Teoriia «vilnykh hroshei» S. Hezela ta yii evoliutsiia u suchasni ekonomichni nauzi [The theory of free money by S. Hezel and its evolution in modern economic science]. *Stalyi rozvytok ekonomiky – Sustainable development of the economy*, pp. 268–275 [in Ukrainian].
11. V Italii stvoriiut politychni rukh za vykhid z YeS, yoho ocholyt kolyshni teveduchyi. (25.06.2020). [In Italy, create a political movement for exit from the EU, it will be headed by a former TV presenter]. *Ukrain: vebsait – Ukraine: website*. Retrieved from https://ukrain.com/v_italii_stvoryuyut_politichnij_ruh_za_vihid_z_es_jogo_ocholit_kolishnij_teveduchij.html (accessed 12 January 2022). [in Ukrainian].
12. Lyzun, M. & Lishchynskyi, I. (2017). Valiutni soiuzy: retrospektyvni ta suchasni formy [Currency unions: retrospective and modern forms]. *Ekonomichnyi prostir – Economic space*, 118, pp. 47–60 [in Ukrainian].
13. Shcho take SDR i komu tsei platizhnyi zasib prynosyt bilsh korysti. (06.08.2021). [What is SDR and to whom this payment tool brings more benefits]. *Psm7.com: vebsait – Psm7.com: website*. Retrieved from <https://psm7.com/uk/review/ukrainapoluchit-27-mlrd-v-ramkax-raspredeleniya-spz-kakie-osobnosti-etogo-platezhnogo-sredstva.html> (accessed 12 January 2022). [in Ukrainian].
14. Elektronni hroshei [Electronic money]. *Entsyklopediia suchasnoi Ukrainy – Encyclopedia of Modern Ukraine*. Retrieved from https://esu.com.ua/search_articles.php?id=17765 (accessed 12 January 2022). [in Ukrainian].
15. Bedratenko, O. (17.06.2021). Tsyfrovi valiuty – shcho pro nykh hovoriat u SSHa ta v Ukraini [Digital currencies - what they say in the USA and in Ukraine]. *Ukrainian.voanews.com: vebsait – Ukrainian.voanews.com: website*. Retrieved from <https://ukrainian.voanews.com/a/Krytovaluty-tsifrovi-valiuty/5928491.html> (accessed 12 January 2022). [in Ukrainian].
16. Bitcoin [Bitcoin]. Vikipediia: Vilna entsyklopediia – Wikipedia: Free encyclopedia. Retrieved from <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D1%96%D1%82%D0%BA%D0%BE%D1%97%D0%BD> (accessed 12 January 2022). [in Ukrainian].
17. Rubanov, P. M. (2015). Rozmezhuvannia sutnosti poniat «elektronni hroshei», «virtualni hroshei» ta «kryptovaliuty» [Differentiation of the essence of the concepts "electronic money," "virtual money" and "cryptocurrency."]. *Efektivna ekonomika – Efficient economics*, 4. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6026> [in Ukrainian].
18. Tramp nazval bitcoin moshennichestvom. (07.06.2021). [Trump called Bitcoin a fraud]. *Kapital – Capital*. Retrieved from <https://www.capital.ua/ru/news/156939-tramp-nazval-bitcoin-moshennichestvom> (accessed 12 January 2022). [in Russian].
19. Asmakov, A. (30.11.2017). Ekonomist Dzhozef Stiglic: u bitkoina net socialno poleznykh funktsij [Economist Joseph Stiglitz: Bitcoin has no socially useful functions]. *Forklog.com: vebsait – Forklog.com: website*. Retrieved from <https://forklog.com/ekonomist-dzhozef-stiglits-u-bitkoina-net-sotsialno-poleznykh-funktsij/> (accessed 12 January 2022). [in Russian].
20. Irtlach, K. (28.06.2019). V hode Vsemirnogo ekonomicheskogo foruma v Davose eksperti sdelali ryad neuteshitelnykh zayavlenii kasatelno budushhego bitkoina [During the World Economic Forum in Davos, experts made a number of disappointing statements regarding the future of Bitcoin]. *Itc.ua: blog – Itc.ua: blog*. Retrieved from <https://itc.ua/blogs/v-hode-vsemirnogo-ekonomicheskogo-foruma-v-davose-ekspertyi-sdelali-ryad-neuteshitelnykh-zayavleniy-kasatelno-budushhego-bitkoina/> (accessed 12 January 2022). [in Russian].

Дата подання публікації 12.01.2022 р.